

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού Γ' Λυκείου

Κλείδα για το επαναληπτικό διαγώνισμα Σεπτεμβρίου • Τμήματα διετούς προετοιμασίας

Διδαγμένο κείμενο

A1. α) Σωστό β) Λάθος γ) Λάθος δ) Σωστό [2 x 4 = 8 μονάδες]

A2. (είμαρμένη) ημέρα [2 μονάδες]

B1.α. 6 σημεία (•) x 1 μονάδα = 6 μονάδες.

«Ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἴμαρμένος γενέσεως».

- Στον πρωταγόρειο μύθο η εймаρμένη αναφέρεται δύο φορές: αρχικά ως ο εймаρμένος χρόνος και έπειτα ως η εймаρμένη ημέρα. Με τις εκφράσεις αυτές αποδίδεται «το πλήρωμα του χρόνου», η αναγκαιότητα δηλαδή να επέλθῃ η γέννηση μιας καινούριας μορφῆς ύπαρξης. Η ανάγκη για επιβίωση και για βελτίωση των όρων ζωῆς, η χρεια, γίνεται κινητήρια δύναμη της εξέλιξης. Ο Πρωταγόρας μιλά για τη μοίρα, ως για κάτι προκαθορισμένο. Πρόκειται για μια έννοια συχνά εμφανιζόμενη στην αρχαία ελληνική σκέψη και γραμματεία (έπος, Ηρόδοτος, φιλοσοφία, λυρική ποίηση, τραγωδία).
- εἴμαρμένη (< μείρομαι: συμμερίζομαι, συμμετέχω· εἴμαρται (απρόσωπο ρήμα): είναι πεπρωμένο): Για τους αρχαίους Έλληνες (ήδη από τα ομηρικά χρόνια) η εἴμαρμένη είναι η αμάχητη δύναμη, ισχυρότερη και από τους θεούς, που καθορίζει τη μοίρα (ομόρριζη λέξη) του κόσμου και των ανθρώπων. Η εἴμαρμένη λοιπόν ως έννοια στην ελληνική γραμματεία, αποτελεί μια αφηρημένη υπερφυσική δύναμη που δρα ανεξέλεγκτα. Ο Πρωταγόρας την παρουσιάζει ανώτερη και από τους θεούς. Με την αντίληψη αυτή συμφωνούν κι άλλοι φιλόσοφοι, όπως ο Ηράκλειτος και οι Στωικοί.
- Εἴμαρμένος χρόνος είναι ο αυστηρά προκαθορισμένος. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, λοιπόν, η γένεση του κόσμου δεν μπορούσε να συμβεί ούτε νωρίτερα ούτε αργότερα από τότε που έγινε.
- Ήταν διαδεδομένη στην αρχαιότητα η θεωρία για τα τέσσερα στοιχεία (γῆ, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ) από την ανάμειξη των οποίων (σε ποικίλες αναλογίες) απαρτίζονται και μετασχηματίζονται όλα τα υλικά πράγματα. Ο Εμπεδοκλής τα ονομάζει ῥιζώματα. Στο κοσμολογικό του έργο Τίμαιος (53a-b) ο Πλάτων θέτει την ύπαρξη των τεσσάρων στοιχείων πριν και από τη δημιουργία-μορφοποίηση του κόσμου από τον θεό: «Ὡς τότε ὅλα βρισκόνταν σε κατάσταση ἀλογη και ἀμετρη. Τον καιρό που ξεκινούσε η διακόσμηση του σύμπαντος, η φωτιά, το νερό, η γη και ο αέρας αρχικά παρουσίαζαν ἴχνη μόνο της φύσης τους, δίνοντας την εντύπωση πραγμάτων που έχουν ολοκληρωτικά εγκαταλειφθεί από τον θεό. Το πρώτο λοιπόν βήμα του Θεού ήταν να τα παραλάβει όπως ήταν τότε και να τα ανασχηματίσει μέσω συγκεκριμένων μορφών και αριθμών» (μετάφραση Β. Κάλφας).
- Ο Θαλής υποστήριξε ότι όλα τα υλικά πράγματα προήλθαν από το νερό, ενώ ο Αναξίμανης από τον αέρα. Ο Παρμενίδης μίλησε για δημιουργία του κόσμου από την ανάμειξη της γης με τη φωτιά. Συνεπώς, την άποψη του τελευταίου φαίνεται να εμπλουτίζει με τα εδώ λεγόμενά του ο Πρωταγόρας.

B1.β. Επιλογή δυο (2) σχημάτων ή εκφραστικών τρόπων εξήγηση = 4 μονάδες.

Επιμηθεύς: ἐπί+μητις. Επιπόλαιος, απρονόητος.

Η απρονόησία του τονίζεται με το **σχήμα λιτότητας**: «Ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεύς» με αποτέλεσμα να βρεθεί και ο ίδιος σε αμηχανία γεγονός που τονίζεται με τη **διπλή επανάληψη** «ἠπόρει» και «ἀποροῦντι». Οι συνέπειες της απρονόησίας του ήταν να καταναλώσει όλες τις ιδιότητες στα ἀλογα ὄντα «ὁ Ἐπιμηθεύς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἀλογα» και ο άνθρωπος να μην έχει καμία ιδιότητα «λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος». Πιο συγκεκριμένα, επιδεικνύει ἀπόλυτη επιμέλεια στην κατανομή των ιδιοτήτων των ζώων «τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα» τα οποία χαρακτηρίζονται από πληρότητα, ενώ αντίθετα παραμελεί τον άνθρωπο «τὸν δὲ ἀνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον», ο οποίος διαφαίνεται δίχως τρίχωμα, χωρίς παπούτσια, χωρίς στρώμα και χωρίς κάποιον εξοπλισμό. (**αντίθεση, πολυσύνδετο σχήμα**) Με το που θα εμφανιστεί στη γη «ἐν ἧ ἔδει καὶ ἀνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς» είναι βέβαιο ότι θα εξαφανιστεί, διότι είναι το πιο αδύναμο πλάσμα συγκριτικά με τα υπόλοιπα ζῶα.

B2. κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, 10 μονάδες.

- Στον μύθο του Πρωταγόρα παρουσιάζεται η δημιουργία του κόσμου από τους θεούς, που **αναθέτουν βέβαια την τέλεση του ίδιου του έργου στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα**. Στο δεύτερο πλατωνικό απόσπασμα ο Επιμηθέας, έχοντας μόλις ολοκληρώσει την κατανομή των ιδιοτήτων στα όντα, παρουσιάζεται να αντιλαμβάνεται πως έχει λησμονήσει να μεριμνήσει και για τον άνθρωπο. Η φράση **γυμνόν τε και άνυπόδητον και άστρωτον και άοπλον** καταδεικνύει εμφατικά την **τραγική κατάσταση** του ανθρώπου λίγο πριν βγει στο φως: είναι ανυπεράσπιστος και χωρίς **πιθανότητες επιβίωσης**. Ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας βρίσκονται σε μεγάλο **αδιέξοδο** και προσπαθούν να βρουν τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης που προκάλεσε η απρονοησία του τελευταίου. [4 μονάδες]
- Από την άλλη πλευρά, στο δοθέν παράλληλο κείμενο από τη Παλαιά διαθήκη, η δημιουργία του Αδάμ γίνεται -από τον ίδιο τον Θεό- με «**χώμα της γης**» και **αέρα**, αφού αναφέρεται ότι ο Θεός «**φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής**». Εν συνεχεία η γυναίκα κατασκευάστηκε από την πλευρά του Αδάμ. Ο Θεός παρουσιάζεται να **μεριμνά απόλυτα** για την ύπαρξη όλων των όντων, καθώς και του ανθρώπου. Έτσι, στο επίπεδο αυτό, τα δυο κείμενα φαίνεται να διαφοροποιούνται αισθητά. Ο άνθρωπος παρουσιάζεται ως το τελικό δημιούργημα του Θεού, σύμφωνα μάλιστα με τη δική του εικόνα, ένα τέλειο δημιούργημα -σχεδόν ισάξιο με τον δημιουργό του(-) που **εξουσιάζει όλα τα υπόλοιπα όντα**. Μάλιστα η **γύμνια** του δε φαίνεται να προκαλεί ιδιαίτερο πρόβλημα. [4 μονάδες]
- Συνεπώς αν και στα δύο αποσπάσματα διαφαίνεται ο καθοριστικός ρόλος του θεϊκού στοιχείου στη δημιουργία του κόσμου και των ανθρώπων (δημιουργία - εξασφάλιση αναπαραγωγής και τροφής για τα όντα – μετάβαση από το στάδιο της ανυπαρξίας στην ζωή: **έξοδος στο φως / έξοδος στον κήπο της Εδέμ**), αναδεικνύονται σημαντικές διαφορές ως προς τη φιλοσοφική – θεολογική σκέψη. **Ο άνθρωπος στο πλατωνικό κείμενο παρουσιάζεται χωρίς τα κατάλληλα εφόδια για επιβίωση, ενώ αντίθετα ο Θεός της παλαιάς διαθήκης φροντίζει στο ακέραιο τον άνθρωπο**. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στον πρωταγόρειο μύθο δεν υπάρχει καμιά περαιτέρω διάκριση για το ανθρωπινό είδος, **στο οποίο ο σοφιστής αναφέρεται με το, περιεκτικό πια όνομα, άνθρωπος, αντίθετα προς την Παλαιά Διαθήκη, στην οποία περιγράφεται ακόμη και διαφορετικός τρόπος της δημιουργίας του γυναικείου φύλου**. [2 μονάδες]

B3.

- κέρασμα – κρασί
- αξονας – λοχαγός
- νομοθέτης – οικονομία
- χρήση – χρησμός
- δέηση – ενδεής

B4. 1. Λάθος 2. Λάθος 3. Σωστό 4. Λάθος 5. Σωστό

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Δημοσθένους, κατά Τιμοκράτους, §§ 77- 78

20 μονάδες

Νυνὶ δ' ὥσπερ ἐνδεικνύμενος ὅτι,
κὰν ὑμῖν δοκῆ δεδέσθαι τινά,
αὐτὸς ἀφήσει,
τοῦτον τὸν τρόπον τὸν νόμον εἰσήνεγκεν.

[78] Ἄρ' οὖν τῷ δοκεῖ συμφέρειν τῇ πόλει
τοιοῦτος νόμος ὃς δικαστηρίου γνώσεως αὐτὸς
κυριώτερος ἔσται; [...] Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι.

φαίνεται τοίνυν ὁ τούτου νόμος ταῦτ' ἔχων
ἀμφοτέρω.

Ὅστ' εἶπερ ὑμῶν ἐκάστῳ μέλει τῆς πολιτείας
καὶ δεῖν οἶεται κυρίαν εἶναι τὴν αὐτοῦ γνώμην
περὶ ὧν ἂν ὁμωμοκῶς ψηφίσῃται,

λυτέος οὗτος ὁ τοιοῦτος νόμος [...].

Τώρα δα ὁμως, σαν να παρουσιαζόταν (/ ὅπως ακριβῶς
εάν πρόβαλλε για τον εαυτό του) ὅτι,
κι αν ἀκόμη φανεί σωστό σε εσάς να φυλακίσετε
κάποιον, αὐτὸς ο ἴδιος θα τον αφήσει ελεύθερο (/ μπορεί
να τὸν αφήσει να να φύγει), με αὐτὸν τον τρόπο εισηγάγε
τον νόμο.

Ἔτσι λοιπὸν ποιὸς κρίνει (/ Ἀραγε, λοιπὸν, φαίνεται σε
κανέναν) ὅτι συμφέρειν τὴν πόλιν ο τέτοιου εἶδους νόμος ο
οποῖος θα εἶναι ο ἴδιος ισχυρότερος ἀπὸ τὴν ἀπόφαση
του δικαστηρίου; [...] Ἐγὼ τουλάχιστον δεν (το) νομίζω.

Και φαίνεται βέβαια ὅτι ο νόμος αὐτοῦ (του Τιμοκράτη)
ἔχει και τα δυο αὐτά.

Επομένως αν ακριβῶς ενδιαφέρεται ο καθένας ἀπὸ εσάς
για το πολίτευμα και νομίζει ὅτι πρέπει η γνώμη του
(αυτοῦ του ιδίου) να εἶναι κυρίαρχη σχετικά με ὅσα τυχὸν
ψηφίσει (/ αποφασίσει) ἀφού ἔχει ορκιστεῖ,
πρέπει αὐτὸς ο τέτοιου εἶδους νόμος να καταργηθεῖ.

Γ2. Ο Δημοσθένης κατηγορεῖ τον Τιμοκράτη «ὡς πεποίηκεν τό θείναι περὶ τῶν παρεληλυθόντων τὸν νόμον»,
επειδὴ ἔδωσε δηλαδή στο νόμο που πρότεινε αναδρομικὴ ἰσχὺ, για παρελθόντα ἀδικήματα.

- Ὅπως προκύπτει μάλιστα ἀπὸ το κείμενο, επικρατεῖ ως προς αὐτὸ **διαφορετικὴ ἀντίληψη στη δημοκρατία ἀπ' ὅτι στην ολιγαρχία**. Θεωρεῖ μάλιστα ὅτι ο Τιμοκράτης εἰσάγει με τὴν πρότασή του μια ολιγαρχικὴ ἀντίληψη στο δημοκρατικὸ πολίτευμα. [1 μονάδα]
- Πιο συγκεκριμένα, ο ρήτορας ξεκινᾶ διερευνώντας τους λόγους για τους οποίους **αὐτοὶ που εκούσια ἀρχονται ἀπὸ τους νόμους θεωροῦνται συνετοί, ἐνὼ ἐκεῖνοι που ἐπιθυμοῦν τις ολιγαρχίες, ἀναρχοὶ και δούλοι** («οἱ μὲν ὑπὸ νόμων ἐθέλοντες ἄρχεσθαι σώφρονες και χρηστοὶ νομίζονται, οἱ δ' ὑπὸ τῶν ολιγαρχιῶν ἄνανδροι και δούλοι.») [2 μονάδες]
- Ο πραγματικὸς λόγος που συμβαίνει αὐτὸ εἶναι το γεγονός ὅτι **στις ολιγαρχίες καθένας ἔχει τὴν δυνατότητα να ἀναιρέσει το παρελθόν του** («τὰ πεπραγμένα λῦσαι») και να ορίσει για το μέλλον **αὐτὰ που τον ἐξυπηρετοῦν**. («και περὶ τῶν μελλόντων ἂ ἂν αὐτῷ δοκῆ προστάξαι»). [2 μονάδες]
- Ἀντίθετα, στο δημοκρατικὸ πολίτευμα **οι νόμοι μόνο ορίζουν ἐκ των προτέρων ὅσα θα πρέπει να συμβαίνουν** («περὶ τῶν μελλόντων ἂ χρῆ γίγνεσθαι φράζουσιν»). [2 μονάδες]
- Παρόλ' αὐτὰ, ο Τιμοκράτης νομοθέτησε **μέσα σε ἓνα δημοκρατικὸ πολίτευμα** κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε να εἰσαγάγει τὴν ἀδικία (μια μορφή ἀδικίας) που ἀπορρέει ἀπὸ τον ολιγαρχικὸ τρόπο διακυβέρνησης («τὴν ἐκ τῆς ολιγαρχίας ἀδικίαν εἰς τὸν αὐτοῦ νόμον μετήνεγκεν»), ἐνὼ, **σε ὅτι ἀφορὰ τα παρελθόντα ἀδικήματα, ἀξίωσε για τον εαυτό του να βρῆται σε σπουδαιότερη θέση ἀπὸ τους δικαστές** («αὐτὸν κυριώτερον τῶν καταγόντων δικαστῶν ἠξίωσε ποιῆσαι»). [3 μονάδες]

Γ3. 10 σημεία (•) x 1 μονάδα = 10 μονάδες

- ὁμωμοκῶς:
- ὀμνύοι
  - ὀμνυ
- παρεληλυθότων:
- πάρει (/ παρέρχει / -η)
  - παρήεις / παρήεισθα (/ παρήρχου)
- διαθέντα:
- διαθῶ
  - διαθείην
  - διαθείης
  - διαθείη
- ἐνδεικνύμενος:
- ἐνδεικνύναι
  - ἐνδείκνυ

Γ4.α. 3 σημεία (•), με ἔμφαση στα ἔντονα γράμματα, x 1 μονάδα = 3 μονάδες

- μέλει: αναλύοντας το ρήμα μέλει στην ισοδύναμη φράση μέλησις / μέλημα ἐστί, ἐξάγεται ἡ σύστοιχη ἀφηρημένη ἔννοια **μέλησις** ἢ **μέλημα** ὡς υποκείμενο.
- δεῖν: ὡς υποκείμενο τίθεται τὸ τελικὸ ἀπαρέμφατο **εἶναι**.
- εἶναι: ὡς υποκείμενο τίθεται τὸ **τὴν γνώμην (ετεροπροσωπία)**

β. 6 μετατροπές x 0,5 μονάδα = 3 μονάδες

- **δεῖ λῦεσθαι τοῦτον τὸν τοιοῦτον νόμον ὑφ' (ὑπό) ὑμῶν** (/ὑφ' ὑμῶν ἐκάστου, ἐφόσον στον παραπάνω στίχο ἀναφέρεται ἡ φράση ἐκάστῳ ὑμῶν, ὡς δοτικὴ προσωπικὴ τοῦ ἐνεργούντος προσώπου καὶ ψυχολογικὸ υποκείμενο τῆς πρότασης.)

γ. 2 μετατροπές x 1 μονάδα = 2 μονάδες

- Ἄρ' οὖν τῷ δοκεῖ συμφέρειν τῇ πόλει **τοιοῦτον νόμον;**

δ. 2 μετατροπές x 1 μονάδα = 2 μονάδες

- Καὶ οὐ τοῦτο μόνον **πεποιήται τούτῳ** (ὑπό τούτου) ὑβριστικόν.

10 μονάδες